

Barn og natur

– Organiserte møteplasser for
samvær og naturglede

Broch, T. B., Gundersen, V., Vistad, O. I., Selvaag, S. K. & Wold, L. C. 2022. Barn og natur – Organiserte møteplasser for samvær og naturglede. Temahefte 87. Norsk institutt for naturforskning.

Lillehammer, mai 2022

ISSN: 2535-6526

ISBN: 978-82-426-4944-7

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

GRAFISK FORMGIVING

Kari Sivertsen, NINA

FOTO

Alle foto er tatt av Vegard Gundersen bortsett fra foto side 12 og 18: Tuva Broch og foto side 24: Odd Inge Vistad

KVALITETSSIKRET AV:

Kristin Evensen Mathiesen

ANSVARLIG SIGNATUR:

Kristin Evensen Mathiesen (Sign.)

KONTAKTOPPLYSNINGER

Norsk institutt for naturforskning (NINA)

Postadresse: Postboks 5685 Torgarden, NO-7485 Trondheim

Besøks/leveringsadresse: Høgskoleringen 9, 7034 Trondheim

Telefon 73 80 14 00

<http://www.nina.no>

Barn og natur – Organiserte møteplasser for samvær og naturglede

Tuva Beyer Broch
Vegard Gundersen
Odd Inge Vistad
Sofie Kjendlie Selvaag
Line Camilla Wold

Forord

Dette temaheftet presenterer hovedfunn fra flere delstudier og ulike metodiske tilnærminger for å beskrive og analysere organiserte aktiviteter for barn i natur. Resultatene er utdypet i to NINA-rapporter (Wold m.fl. 2020, 2022). Temaheftet vektlegger rapporten *Barn og ungdoms organiserte friluftsliv* fra 2022. Undersøkelsen er finansiert av Friluftsrådernes Landsforbund. Studien bidrar med kunnskap om innhold, meningsdannelse og sosialisering i barns ulike organiserte naturaktiviteter. I tillegg til en nasjonal spørreundersøkelse til foreldre, omfatter studien også en litteraturstudie, intervjuer og deltakende observasjon i tre arrangement i regi av organisasjoner som tilbyr aktiviteter til barn og unge. I tillegg er det gjennomført samtaler/diskusjoner med ekspertgrupper satt sammen fra ulike friluftsråd og friluftslivsforeninger. Studien er gjennomført av Norsk institutt for naturforskning (NINA), avdeling Lillehammer.

Den nasjonale spørreundersøkelsen ble gjennomført av Norstat i januar 2021, og er basert på deres kriterier for sammensetninger av nasjonalt representative panel. Det er likevel noen få utfordringer knyttet til representativitet. For eksempel er det en underrepresentasjon av ikke-norskfødte (10,2 % versus 17 % i befolkningen). På tross av en slik underrepresentativitet er andelen relativt høy sammenlignet med tilsvarende undersøkelser der denne gruppen er helt fraværende. I alt 1006 foreldre og omsorgspersoner til barn og ungdom (6-19 år) fylte ut spørreskjemaet. Vi takker alle foreldre og foresatte som tok seg tid til å besvare undersøkelsen, og Norstat for godt samarbeid.

Vi sender også en stor takk til Kari Sivertsen som nok en gang har stått for utformingen av et NINA temahefte. Vi ønsker å takke alle de som har stilt opp på intervjuer og tilrettelagt for gjennomføring av deltakende observasjon på ulike arrangement. At ressurspersoner stiller opp både ved å ordne mye av det praktiske i tillegg til å dele av sine erfaringer og kunnskap, har vært helt avgjørende for den kunnskapen som er fremskaffet i rapporten. Vi ønsker spesielt å takke oppdragsgiver, Friluftsrådernes Landsforbund, med Ingrid Larsen Wigestrånd og Morten Dåsnes for gode innspill og faglige diskusjoner underveis i prosjektet.

Line Camilla Wold og Vegard Gundersen, prosjektledere

Innhold

Forord	2
Innhold.....	3
Innledning	5
Hvor mange barn er med i organiserte aktiviteter?	7
Deltagelse i friluftslivsorganisasjon	9
Deltagelse i andre former for organisert friluftsliv.....	10
Hvorfor har barnet sluttet?.....	11
Hvordan rekruttere barn inn i organisasjonen?	13
Kunnskap om barns utelek gjennom koronaperioden	13
Barn lekte mindre ute under koronapandemien	15
Grønn urettferdighet for barna	17
Forsterker forskjellene mellom barn.....	19
Hva sier faglitteraturen om rekruttering?	21
Deltakelse og trivsel i organiserte aktiviteter	23
Tilbakeblikk fra tidligere deltagere i organisert friluftsliv.....	24
Hva bidrar til suksess?	27
Hvordan få barns latter og lek tilbake til skogene?	29
Referanser	31

Innledning

Mange liker å tenke på nordmenn som friluftslivs- og naturentusiaster, og at denne forkjærligheten er noe helt spesielt i den norske kulturen. Vi er født med ski på beina, liker å slite oss frem til hytte og bu, og det enkle friluftslivet uten hjelpemidler i en lite tilrettelagt og urørt natur fremheves. Vilter lek i skogen som gir barn skrubbsår og blåmerker er en selvfølgelig del av barndommen. Eller er det slik vi synes det burde være, en forestilling heller enn en realitet?

For forskning viser nå at mange barn leker mindre i naturen og nærmiljøet (Gundersen m.fl. 2016). Det er også slik at mer og mer av tiden barn tilbringer i naturen foregår i organiserte former. En foreldreundersøkelse fra 2013 viser at barn som jevnlig deltar i organiserte fritidsaktiviteter også bruker nærmiljøet i størst grad (Skår m.fl. 2014). Denne gruppen barn går og sykler mest til skolen og andre gjøremål også. Hva har dette å si for barns naturkontakt og muligheter for frilek ute sammen med andre? Og hvordan kan en rekruttere barn i brede samfunnslag og legge til rette for arenaer som gir gode opplevelser? Dette er tema som vi som forskere opplever bred interesse rundt, og som vil belyses gjennom temaheftet.

Hittil er det forsket lite på deltakelse, rekruttering og opplevelser i det organiserte friluftslivet i Norge. Vi tar her sikte på å bøte på noe av denne kunnskapsmangelen ved å sette søkelys på innhold og meningsdannelse i barn og ungdoms organiserte naturerfaringer. Dette er kunnskap som kan brukes til å skape bedre sosiale og fysiske rammebetingelser for framtidig friluftsliv for barn, i tråd med helse- og friluftslivspolitiske målsettinger.

Vi gir anbefalinger til politikere, naturforvaltere og planleggere, og de som jobber med organisert friluftsliv, om hvordan man kan støtte og tilrettelegge for gode organiserte opplevelser i barne- og ungdomstiden.

Hvor mange barn er med i organiserte aktiviteter?

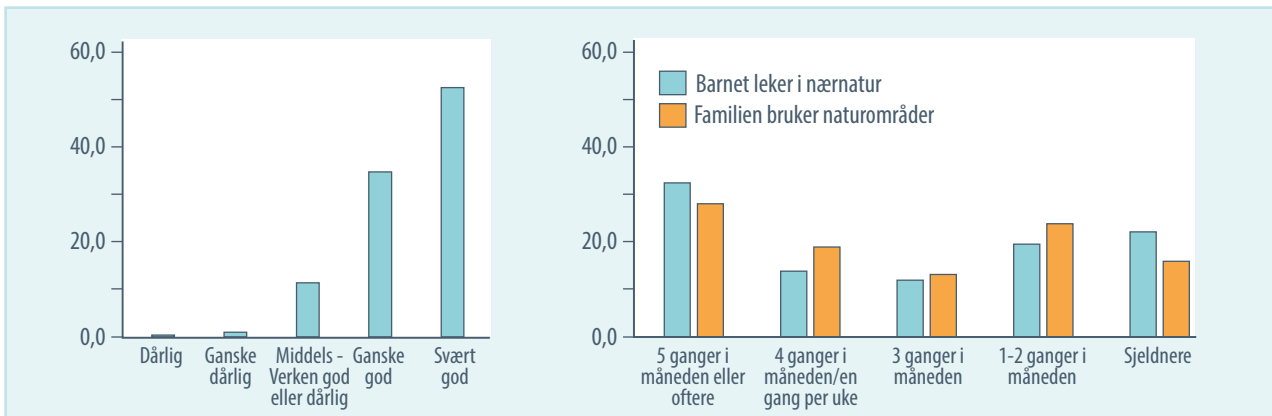
I en landsomfattende undersøkelse (n=1006) spurte vi foreldrene om barna deres er med i organiserte aktiviteter.

Dataene viser at 22 % av barna var med i friluftslivsorganisasjoner, mens 25 % hadde vært med tidligere. Det vil si at drøyt halvparten (53 %) oppga at barnet aldri hadde vært med i en friluftslivsorganisasjon. Til sammenligning var det kun 18 % som aldri hadde vært med i en idrettsklubb, og 46,5 % var med i en idrettsklubb på nåværende tidspunkt. Deltagelse i friluftslivsorganisasjonene er vanligst i yngre alder (6-12 år).

Dersom vi ser på organisasjonsdeltagelse generelt viser dataene at 63 % av barna er med i en organisasjon i dag (alle former for organisasjoner, inkl. friluftsliv) og det er kun 6 % som aldri har vært med i en eller annen form for organisert aktivitet. Når det gjelder andre former for organisert aktivitet utenom friluftsliv er det idrettslag/klubb som er det mest vanlige, etterfulgt av kulturskole.

Hele 78 % av foreldrene vurderer at barna i all hovedsak har gode muligheter til å utfolde seg i natur- og grøntområder nær hjemmet (Figur 1). Likevel, selv om foreldrene rapporterer god tilgang til naturområder, blir de i liten grad brukt av barn. Når de brukes er det av de yngste barna, og da sammen med voksne.

Figur 1. Foreldrenes vurdering av barnets muligheter til utfoldelse i natur- og grøntområder nær hjemmet (n=1002) og hvor ofte naturområder brukes av barnet og familien (n=1002) – begge oppgitt i prosent.

Deltagelse i friluftslivsorganisasjon

Vi spurte foreldrene om omfang og hva som skal til for at barnet blir med.

Blant de som var med i friluftslivsorganisasjoner var de aller fleste (74 %) med i én organisasjon, mens 26 % var med i flere. Hvor lenge barna har vært med i organisasjonen varierer mye etter alder. Det som overrasker er, at hele 20 % har vært med i 10 år eller lengre. Skiforeningen og DNT var mest populære – i overkant av 18 % var med i hver av disse, 15 % var med i Speideren og 10 % i en Jakt- og fiskeforening. Medlemskap sier ikke noe om aktivitetsnivået, og en del barn er passive medlemmer.

I 40 % av tilfellene var det barnet som selv hadde bestemt at hun/han skulle begynne i friluftslivsorganisasjonen, mens det i 60 % av tilfellene var forelder(e) sitt forslag. Dette var likt for gutter og jenter.

At foreldrene selv er aktive i friluftsliv er viktig motivasjonen for å få barnet inn i en friluftslivsorganisasjon. Blant de som aldri hadde vært med i en friluftslivsorganisasjon var det langt flere som oppga at de ikke var noen friluftslivsfamilie (44 %) enn det som var tilfelle for de som hadde barn som enten var eller tidligere hadde vært med (hhv. 14 og 31 %). Samtidig oppga foreldrene at det at de selv ikke er interessert i friluftsliv/jakt/fiske/natur ikke er en viktig årsak til at barna ikke deltar i organiserte friluftslivsaktiviteter.

Rekruttering skjer fordi foreldre kjenner til organisasjonen/tilbudet og selv søker informasjon om innmelding, eller fordi barnet får kjennskap fra venner som er med. De viktigste årsakene til at barnet er med i en friluftslivsorganisasjon er at foreldrene tenker at det å delta i en slik organisasjon er bra for barnets utvikling, etterfulgt av at barnet selv hadde lyst, og at barnet får være ute og får oppleve natur. Foreldrene mener at både lek og naturkunnskap, samt å få friluftslivsferdigheter er like viktig.

Foreldrene er gjennomgående fornøyd med tilbudet fra organisasjonene og de tror også at barnet er fornøyd. Foreldre til jenter er noe mer fornøyde en foreldre til gutter.

Deltagelse i andre former for organisert friluftsliv

Vi spurte foreldrene om barna hadde deltatt i andre organiserte friluftslivstilbud.

Dette er som oftest kortere aktiviteter i ferien eller på enkeltstående arrangement kveld eller helg. I alt 32 % av barna hadde deltatt på et ferietilbud der friluftsliv var en viktig del av tilbudet. Enda flere – 44 % – hadde vært med på enkeltstående helge- eller kveldsarrangement med fokus på friluftsliv og natur. Foreldrene er gjennomgående fornøyd med både enkeltstående arrangement og ferietilbudene. De er også av den oppfatning at barnet deres syns tilbudene var bra. Dette illustrerer et viktig poeng med at mange barn er med på kortvarige «stunt»-arrangement med friluftsliv, men langt færre deltar over tid i en organisasjon. Dette medfører at mange barn får liten anledning til å tillegne seg grunnleggende friluftslivsferdigheter. Det er derfor viktig at friluftslivsorganisasjonene har finansiering.

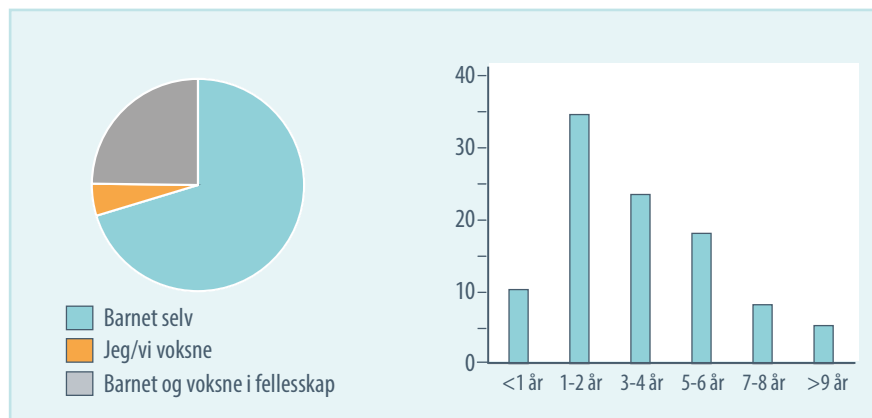
Hvorfor har barnet sluttet?

Det var 25 % av barna som nå hadde slutta i en friluftslivsorganisasjon. I de aller fleste tilfellene var det barnet selv som bestemte seg for å slutte (70 %), men i en del tilfeller var det en avgjørelse som ble gjort av barn og voksne i fellesskap (se **figur 2**). Gjennomsnittsalderen for når barna sluttet var 11,5 år og da hadde de i snitt vært med siden de var 8 år – altså totalt tre år. Omtrent en av tre slutta etter 1-2 år, og omtrent like mange hadde slutta etter 5 år eller mer.

Det interessante her er at både foreldrene og barna var fornøyd med tilbudet de hadde vært med på, med en snitt verdi på 5 av 6.

Den klart viktigste årsaken til at barnet sluttet var mangel på interesse eller manglende lyst. Det ble oppgitt mange andre årsaker, men de fleste (60 %) startet på en annen aktivitet.

På spørsmålet om noe kunne ha vært gjort annerledes i organisasjonen, svarte omtrent halvparten nei. Det viktigste var om venner var med eller ikke. Det sosiale miljøet hadde mest å si, og i dette tolkes det at det er et forbedringspotensial for å skape gode miljø. Noen nevnte at organiseringen eller ledelsen kunne ha vært bedre.

Figur 2. Hvem som bestemte at barnet skulle slutte i friluftslivsorganisasjonen til venstre og hvor lenge de var med til høyre, begge oppgitt i prosent (n=246).

Hvordan rekruttere barn inn i organisasjonen?

Vi ba foreldrene svare på spørsmål om hvorfor barnet ikke er med i en friluftslivsorganisasjon.

Hele 80 % mente at barnet aldri hadde uttrykt et ønske om å være med. At barnet ikke hadde venner i organisasjonen lenger var en annen viktig årsak eller at barnet ble mer interessert i andre aktiviteter. Det var overraskende stor andel av foreldrene som svarte (43 %) at barnet ikke er interessert i friluftslivsaktiviteter.

Personlige preferanser og motivasjon er uansett viktig for om barna er med eller ikke i organiserte aktiviteter. Men også strukturelle forhold som at barnet har en svært organisert hverdag og er med på andre organiserte aktiviteter, eller ikke har tid på grunn av skolearbeid spiller inn.

Det er en ganske stor andel av barna som trives best med inaktiviteter. Det kan også være slik at ganske mange barn trives best med ikke-organiserte aktiviteter.

Om lag 1 av 4 foreldre oppga at det ikke finnes tilbud i en friluftslivsorganisasjon der vi bor.

Kunnskap om barns utelek gjennom koronaperioden

Det er tallrike studier som viser at grøntområder og natur var ettertraktet i befolkningen under pandemien. Studiene viser også at den økte bruken av grøntområder har vedvart selv i perioder med lavt smittetrykk. Nesten alle disse studiene omfatter den voksne befolkningen, og det gis et inntrykk av en generell stor økning i friluftslivsaktivitet i løpet av pandemien (Venter m.fl. 2020; 2021). Hvordan utendørsaktiviteten blant barn og ungdom under pandemien har endret seg er derimot lite undersøkt.

Internasjonale studier viser en sterk sammenheng mellom uteopphold/lek og nivået på fysisk aktivitet. Mindre lek ute gir mindre fysisk aktivitet for de minste barna. Det er flere studier som har vist at pandemien har medført mer inaktivitet og stillesittende aktiviteter. Dette skyldes stengning av organiserte fritidsaktiviteter og redusert utelek i fritiden. Spesielt kravet om minsteavstand har hindret barna i å leke eller drive med sport sammen. Denne type studier viser alarmerende resultater for barns fysiske og psykososiale helse.

Studiene viser også nye mønstre for tidsbruk blant barn og unge, der spesielt ulike inneaktiviteter har økt mye – her skårer skjermaktiviteter høyt. Nye vaner vil kunne være vanskelige å endre uten målrettede tiltak. Mye tyder på at det vil ta lang tid å komme tilbake til situasjonen med lek og opphold utendørs, slik den var før pandemien startet.

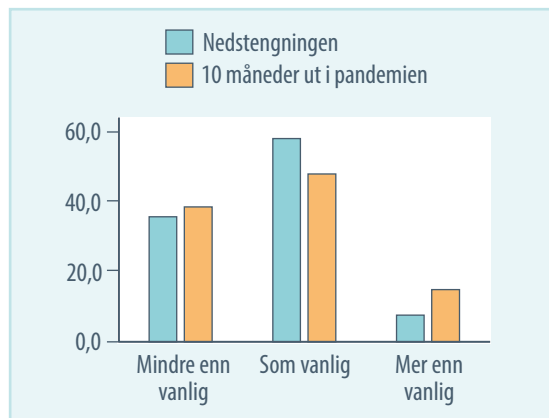
Barn lekte mindre ute under koronapandemien

Vi spurte i alt 1002 foreldre i Norge om barna lekte eller oppholdte seg ute, mer eller mindre, før og under koronapandemien.

Foreldrene rapporterte at perioden med nedstengning hadde drastiske endringer på barns lek og opphold i nabolaget. Sammenlignet med tiden før pandemien var det hele 35 % av barna som lekte mindre ute, og 10 måneder ut i pandemien var tallet økt til 38 % (**Figur 3**). Samtidig var det langt færre som lekte eller oppholdt seg i nabolaget eller i naturområder enn vanlig.

Dokumentasjon viser at det lenge har vært en negativ trend knyttet til barns utelek (Skår m.fl. 2016a). Derfor er de tallene som viser ytterligere sterk nedgang under pandemien ekstra dramatiske. Samtidig øker uteleken mer knyttet til nabolaget med tun, gater, hager og park, samt lekeplasser, mens den frie leken i naturområder blir stadig mer sjelden. Dette er en alarmerende trend og trigger spørsmålet om hvor lenge det er før relasjonen mellom barnet og nærnaturen brytes – om vi ikke klarer å snu denne trenden.

Det er viktig å minne om forskningen som viser hvor bra den frie uteleken i naturen er for barnet (Skår & Krogh 2009; Skår m.fl. 2016b,c; Wold m.fl. 2016). På lekeplassen forteller apparatene barnet hva de skal gjøre, mens naturen er som en åpen bok der mange ulike former for lek er mulig. Barna kan finne sine egne rom, og utvikle den frie leken sammen med andre, med alle disse fordelene dette har for barnets utvikling.

Figur 3. Svar på spørsmålet «Barnet leker/oppholder seg utendørs i nabolaget...» under nedstengningen og 10 måneder ut i pandemien.

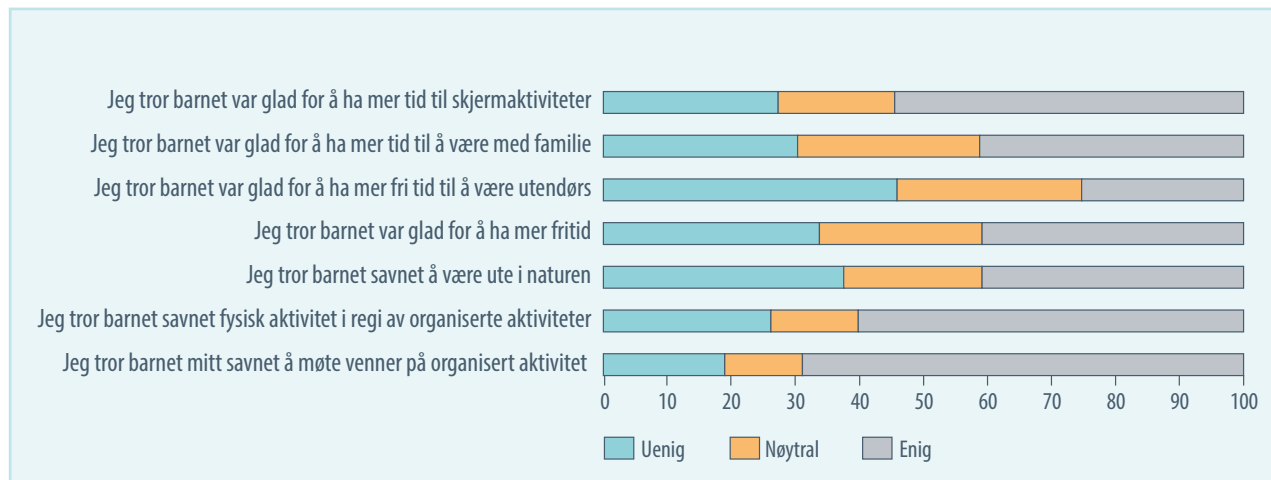
Grønn urettferdighet for barna

Omfanget av barns utelek er ikke jevnt fordelt i befolkningen. Barn i familier som er aktive i friluftsliv fikk økte muligheter under pandemien gjennom at flere hadde hjemmekontor og barna var hjemme eller kom tidlig hjem. Allerede aktive familier opplevde dermed mer fleksibilitet til å komme seg ut på tur. I motsatt fall ble de familiene som er mindre aktive i friluftslivet enda mer passive under de krevende nedstengninger.

Familier med små barn (6-8 år) var mer utendørs enn de med eldre barn og ungdom. For de eldste ungdommene (16-19 år) var nedgangen i bruk av naturområder tydelig, og for disse økte innetiden og skjermaktiviteten stort.

Undersøkelsen bekrefter hvor viktig organiserte aktiviteter har blitt for barns og ungdoms sosiale liv (70 % savnet venner) og fysiske aktivitet (60 % savnet fysisk aktivitet). Tallene viser at foreldrene vurderer at barnet har fått en roligere hverdag under pandemien, er mer sammen med de voksne, er mindre sammen med venner og har langt større aktivitet på sosiale medier og skjerm. Foreldrene uttrykker at barnet er glad for å ha mer tid til skjermaktiviteter, og tilsvarende mindre tid ute.

Figur 4. Svar på spørsmålet: Hvordan tror du ditt barn opplevde det at fritidstilbudene ble stengt i begynnelsen av pandemien?

Forsterker forskjellene mellom barn

Spørreundersøkelsen, og spesielt de som omhandler koronaperioden viser at ulikhetene mellom barn i Norge for å utøve friluftsliv har forsterket seg. Resultatene viser at det organiserte friluftslivet spiller en nøkkelrolle for barns sosiale samvær, naturkontakt og lek. Den viktige rollen til det organiserte friluftslivet fortsetter å forsterke seg, og dette så man veldig klart når Norge måtte stenge ned organiserte aktiviteter for barn. Da ble plutselig mange barn langt mindre uteaktive, ikke minst i naturen, med de helse- og psykososiale effektene dette hadde. Vi har noen anbefalinger om tiltak som kan trekkes ut av resultatene fra den nasjonale spørreundersøkelsen.

«Tiltak for friluftslivet trenger ikke koste noe». Dette er en oppfatning i det politiske Norge. «Det selvsagte friluftslivet» er en del av kulturen vår, arenaen er en nesten ubegrenset ressurs av utmarksarealer, og allemannsretten gir fri tilgang for alle. Friluftslivet gjennomføres med enkle midler og gjerne uten tilrettelegging, og skal altså ikke koste noe.

Vi mener denne oppfatningen har vært hemmende for politisk vilje til å styrke friluftslivet med finansiering. Dette er veldig tydelig når man sammenligner store offentlige bevilgninger til sport og idrett med de svært beskjedne midlene som tiltak i friluftslivet mottar, og når nærskogen blir sett på som fremtidig utbyggingsareal og ikke som leke- og læringsarena for barn og unge. Hva skal til for å endre på dette?

« Friluftsliv er positivt for alle, men med liten politisk vilje til finansiering »

« Finansiering av friluftslivet lever i skyggen av sport og idrett »

Anbefalinger til myndighetene

- Det organiserte friluftslivstilbudet bør styrkes fordi barn i dag i mindre grad har tid til fri lek i naturen og foreldrene i varierende grad har forutsetninger for å ta barna med på friluftslivsaktiviteter.
- Det trengs økte grunnbevilgninger til friluftslivsorganisasjonene for å gi barn og unge varige friluftslivstilbud.
- Styrk friluftslivsorganisasjonene med prosjektmidler for å fortsette å bygge kunnskap og erfaringer som bidrar til sosial utjevning, gode opplevelser og ny rekruttering.
- Fortsett å styrke forskningen på betydningen organisert deltagelse i friluftslivsorganisasjoner har på sosial utjevning, gode opplevelser og ny rekruttering. Det er spesielt viktig med følgeforskning som går over lengre tidsperioder.
- Fortsett å utvikle involverende prosjekter som har nærmiljø, trafikksituasjon og skoleveg som temaer.
- Stimulere til at friluftslivsorganisasjonene engasjerer seg mer for å ta vare på natur i nærmiljøet.

Hva sier faglitteraturen om rekruttering?

En studie fra 2020 viste at faglitteraturen gjennomgående vektlegger betydningen av den direkte naturkontakten som friluftsliv gir, og ikke minst barns frie lek i naturomgivelser (Wold m.fl. 2020). Litteraturstudien fremhever også at det er viktig å gi barn anledning til å utforske naturen på egne premisser, uten for mye voksenorganisering. Samtidig er det viktig å ta i betraktning at en del barn har en familiebakgrunn som gjør at de er ukjente med naturtyper som for eksempel skog, og at de ikke nødvendigvis besitter en sterk egenmotivasjon for deltagelse.

Deltagelsen i organiserte fritidstilbud i Norge øker, men studier viser at aktivitetene bærer preg av å ha en ujevn representasjon av deltakere og uten like muligheter til å delta. Ulike religiøse og kulturelle tradisjoner, blant annet knyttet til kjønnsroller, kan vanskeliggjøre deltagelse blant noen minoritetsungdom. I nyere litteratur fremheves spesielt familiens rolle som viktig for rekruttering og varig deltagelse i organiserte friluftslivsaktiviteter. Foreldrenes forventninger og holdninger til barns bruk av tiden utenom skole påvirker i stor grad barnas deltakelse.

Mangel på tid er fortsatt en av de vanligste grunnene til at unge ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Begrunnelsen «tidsklemma» kan være både faktisk tidsmangel, men kan også (mis-)brukes der det rett og slett mangler lyst og motivasjon. For at barn og unge skal fortsette med friluftslivsaktiviteter påpeker litteraturen at barn og unge selv bør være delaktige i å påvirke og skape aktivitetene som tilbys. Det er viktig å ha søkelys på å utvikle ledere og støttespillere som bidrar til et trygt og godt sosialt miljø. Friluftsliv kan være et tilbud der ungdom er i aktivitet uten at det er krav til prestasjon eller resultater, og er unikt på den måten at det også favner ungdommer som faller utenfor organisert idrett.

Organiserte friluftslivsaktiviteter kan være et alternativ til idrett med mindre rigide rammer og prestasjonsfokus og en viktig sosial og helsefremmende arena. En slik arena kan i større grad enn egenorganisert aktivitet skape sosiale kontakter på tvers av sosiale lag.

Anbefaling til myndighetene:

- Det trengs forskning på og en gjennomgang av hvordan rekruttering til friluftslivsaktivitetene foregår. Her bør det blant annet undersøkes hvor inkluderende og åpne organisasjonene fremstår ovenfor de gruppene i samfunnet som i dag har begrenset deltagelse.

Anbefalinger til arrangører av friluftslivsaktiviteter:

- Fremme kommunikasjon og dialog der hvor deltakerne er. For aktiviteter som retter seg mot ungdom kan digitale plattformer være viktige.
- Informasjon må nå fram til foreldrene, gi foreldrene trygghet for at opplegget er sikkert og godt og være attraktivt for barna.
- Barn og unge bør selv være delaktige i å påvirke og skape aktivitetene som tilbys.
- Gi ledere og støttespillere opplæring i å utvikle trygge og gode sosiale miljøer.

Deltakelse og trivsel i organiserte aktiviteter

Tre organiserte friluftslivstiltak ble studert; et var for barn, et for unge, og et for både og. I alle tre observerte og samtalte vi ut fra tre forsknings-spørsmål: Hva ser ut til å gi 1) bedre trivsel i naturen og i gruppa? 2) læring og mulighet for å bygge ferdigheter? og 3) tettere naturkontakt og god naturopplevelse?

Rask etablering av sosial trygghet i en ny gruppe (mellom deltakerne, og deltaker/leder) er helt vesentlig. Dette krever sterk voksenstyring i starten, for så å gi rom for fri lek etter hvert. Denne tryggheten er også viktig for å kunne trives i natur som ikke er spesielt tilrettelagt, men som en må lære seg å bruke, oppleve og trives i. Da er tid til lek vesentlig, gjerne på eget initiativ. Innlagt læring fungerer best når det som skal læres må praktiseres. En kan lykkes også med avanserte læringsoppgaver når deltakerne er «med på ambisjonen». Men det er viktigere å gi barna smaken på ting enn å terpe. Det å være sammen i gruppa gjennom et helt døgn gir langt mer enn bare mer tid sammen: At dagen blir supplert med kveld, natt og morgen gir nye opplevelser og erfaringer uten særlig aktiv innlæring. Samtidig oppnås ofte en trygg ramme der hjelpsomme hoder og hender fra de voksne gjerne er nok. Og så må en være nøye med hvor en legger oppholds- og overnattingsstedet. Målet er å stimulere til gode naturopplevelser, og her står nærhet til vann, mulighet for å lage bål og gjerne innslag av tre og skog frem som viktige elementer. Det at den organiserte aktiviteten i naturen blir opplevd positivt av deltakerne (barn og unge) er nok noe av det viktigste for at de skal få lyst til å bli med på laget videre, begynne å bruke naturen på egenhånd eller i vennekretsen. Å oppleve litt motstand ved å fryse litt eller bli litt våt, er naturens egen pedagogikk. Her kan de voksne gi gode råd og gjerne ha litt ekstra utstyr i bakhånd slik at opplevelsen ikke gir avsmak, men mersmak.

Anbefalinger til arrangører av friluftslivsaktiviteter:

- For å dempe sosial utrygghet bør en større gruppe deles i mindre grupper på tvers av eksisterende kjennskap ved oppstart. Derfor trengs en klar styring i starten av arrangementet, men med godt rom for barnas egne initiativ etter hvert.
- Barna må så fort som mulig begynne å samhandle på tvers av det sosialt kjente, gjerne ved å samarbeide for å løse oppgaver. Oppgavene bør ikke legges opp til konkurranser innad i gruppa, men kanskje mellom grupper?
- Konkurranseselement skal ikke bare være «raskest, lengst, høyest», men like gjerne «godt samarbeid, kreativitet og god beregning».
- Velg gjerne en base for gruppeaktiviteten nært vann – vann utløser aktivitet og spontane innfall.
- Aktiv innlæring må følges opp av mulighet for barna til å praktisere – etter hvert vil det gi mestring.
- Gi barna mulighet til å oppdage hva natur-i-seg selv (uten fysisk tilrettelegging) kan utløse av aktiviteter, lek og samhandling.
- Overnatting ute bør legges inn i programmet, men må være godt planlagt og tilpasset aldersgruppen. Det er viktig at deltakerne får gode kvelds- og nattopplevelser, f.eks. ved å sitte ved et felles bål utover kvelden.
- Å arbeide for trivsel, stabilitet og varighet i ledergruppa ser ut til å være veldig viktig for å få til stabilitet, trygghet og ute-lyst blant deltakerne.

Tilbakeblikk fra tidligere deltagere i organisert friluftsliv

De 11 unge kvinnene og mennene i denne intervjustudien er mellom 19 og 23 år og har alle deltatt i samme friluftslivsorganisasjon, anonymisert til Mimo, gjennom barne- og ungdomsårene (Broch 2018; 2020). Det er viktig å fremheve at Mimo mottar en grunnbevilgning fra to ulike instanser, slik kan de ha faste ansatte og en forutsigbar forsikring om at mange av aktivitetene kan fortsette fra år til år. Intervjuene tar sikte på å få frem refleksjoner omkring tidligere deltagelse. Hva trekker de frem som gode og mindre gode minner, hvordan ble de rekruttert og hva gjorde at de kom igjen år etter år? Samtalene ledet frem til seks temaer som utdypes i rapporten, men her gjøres om til anbefalinger. Anbefalingene er knyttet til hva som, for de unge voksne, ble ansett som å ha størst betydning for deres deltagelse.

Oppsummering og anbefalinger til arrangører av friluftslivsaktiviteter:

- Betydningen av **det sosiale trumfer alt**. Minnene er festet til latter, musikk, samtaler og uenigheter på skogstier eller i bussen.
- **Lederne** skapte trygghet og forutsigbarhet for deltagerne, samtidig som de fremstod som meget kunnskapsrike. Kunnskapen var knyttet til det praktiske (som å lage bål, sette opp telt m.m), men også til naturen, planter, dyr og lokalhistorie. Kunnskapen ga trygghet og også personlig mestringsfølelse for deltagere som fikk ta del i kunnskapen. Lederne var faste ansatte som kjente deltagerne godt, mange over flere år, slik ble de også en viktig brikke i dannelsen av gruppedynamikken som utspilte seg.
- **Kontinuitet** er et sentralt begrep. De intervjuede deltok på en turkveld i uken, samt feriekolonier og helgeturer. Overnattingsturer styrket bånd som alt var etablert gjennom ukentlige treff. Nesten samtlige elsket overnattingsturene, men trakk frem den ukentlige turkvelden som det viktigste.
- **Valgmuligheter** virker avgjørende for trivsel. Mimo tilbød som regel minimum to aktiviteter i tillegg til bålet og rom for uorganisert aktivitet. Variasjon i aktiviteter og egen bestemmelsesrett ble uoppfordret trukket frem av de aller fleste.
- **Nærnaturen** fremtrer som å utvide deltageres bevegelsesfrihet.
- Når det kommer til **rekruttering** minnes de informasjon mottatt gjennom skole, helsetjenesten eller at foreldre var kjent med tilbudet via andre. Sommerleir/feriekoloni hadde fungert som springbrett til den ukentlige kveldsturgruppa.

“ Intervjustudien synliggjør behovet for grunnbevilgning til det organiserte friluftsliv. ”

“ Det var menneskene som gjorde at jeg kom tilbake. Ingen ble utestengt. Lederne ga energi, de var motiverende. Jeg har fortsatt kontakt med flere av gutta som var der sammen med meg. ”

“ Brosjyren husker jeg skikkelig godt, spesielt sommerbildene. Det var bilde av rumperister og banan som ble dratt etter båten, det så så gøy ut. ”

Hva bidrar til suksess?

Bakgrunnen for dette delstudiet ligger i kunnskapen som en rekke resurspersoner innehar igjennom arbeidslivet der de jobber med barn/unge, fritid og friluftslivsaktiviteter – enten knyttet til det offentlige eller til frivillig sektor. Ressurspersoner har en hands-on erfaring med barn/unges deltagelse i ulike former for organiserte friluftslivsaktiviteter, og de har direkte erfaringer som gir viktige bidrag til kunnskap om barrierer og motiver, rekruttering og årsaker til frafall.

Anbefalingene som følger, er basert på intervjuer med representanter for friluftsråd og foreninger involvert i forskjellige organiserte friluftslivsaktiviteter for barn og unge. Når det gjelder varig deltagelse har de intervjuede begrensede erfaringer, ettersom de aller fleste organiserte aktiviteter som tilbys er av kort varighet.

Alle intervjuede var enige om at det i første rekke er barn i familier med lav inntekt og utdanning som rammes hardest av en utvikling der det å møtes utendørs ikke lenger er vanlig. Barn fra familier med god inntekt får hyppigere anledning til å ta del i flere ulike fritidsaktiviteter. De kan prøve ut forskjellige ferdigheter, har et større nettverk og får i større grad sjanse til å utforske ulike sosiale miljøer og bli en del av større sosiale nettverk. Herav er anbefalingene særlig myntet på rekruttering av barn og unge fra lavinntektsfamilier, i tillegg til barn fra innvandrerfamilier og barn med ulike former for funksjonsnedsettelse.

Alle intervjuede trekker også frem at rekruttering må være målrettet og spesialtilpasset. Ingen generelle retningslinjer for eksempelvis barn og unge med funksjonsnedsettelse vil fungere. Som alle andre grupperinger av barn og unge, er funksjonshemmede en svært uensartet gruppe. Så å her tenke at terskelen må være spesielt lav, er en problematisk tankegang. På tross av at det er nedgang i uorganisert friluftsliv, så øker deltagelsen i ulike typer organiserte fritidsaktiviteter generelt. En annen viktig og stor målgruppe er ungdom, her er frafallet stort på tross av en generell økende interesse.

“ Vi som er i Friluftsrådene er betalt, og vi må arbeide for å motivere de frivillige til å bidra... for at frivillig sektor innenfor friluftsliv skal få lov å blomstre og gjøre det de har lyst til ”

“ Det er viktig at det ikke er utstyrskrevene, og at det er noe man kan skaffe selv eller låne gjennom Bua ”

Anbefalinger til arrangører av friluftslivsaktiviteter:

- Vektlegg lavterskel aktivitet – det gir kort vei til mestingsfølelse
- Viktigste rekrutteringsinstanser er barnehager, skoler og kommunale instanser. Nett- og papirinformasjon når i første rekke allerede aktive voksne.
- Det må komme tydelig frem at tilbudet er lavterskel og for alle. For å unngå språkbarrierer, kulturelle koder og for å finne riktig nivå, kan det være lurt å samarbeide med foreninger eller personer som har god kjennskap til målgruppen.
- Rekruttering til organisasjonene bør i sterkere grad enn i dag involvere familier, her blir lavterskeltilbudet i nærmiljøet en viktig brikke. Familieaktiviteter kan være en trygg inngangsport for både voksne og barn. Det trekkes frem at nærområdesatsning også øker sjansene for mer varig deltagelse.
- Kunnskap om natur og friluftsliv kommer med glede og positive opplevelser.
- Aktivitetene skal representere et alternativ til den prestasjonsorienterte idretten.
- Digitalisering kan være et nyttig utgangspunkt for å utforme nye typer aktiviteter, og for å tilføre allerede etablerte aktiviteter noe nytt.
- Mobilen kan gjøres til et viktig redskap. Men mobilen kan også tas aktivt avstand fra for å holde frem at friluftsliv er noe som er annerledes enn hverdagen. Her, avhengig av målgruppe, må en velge eller finne en balanse mellom de to ytterpunktene.
- Samarbeidet mellom friluftsrådene, friluftslivforeningene og kommuner står klart frem som en suksessfaktor. Relasjonene er som oftest bra, men utfordres av at foreningene er basert på frivillighet til forskjell fra kommunene og friluftsrådene.

Hvordan få barns latter og lek tilbake til skogene?

Det er etter hvert mye forskning som peker på uheldige konsekvenser av at barn og unge sjeldent leker i skog og natur. Det er spesielt knyttet til både mentale og fysiske helseproblemer.

Gjennom dette temahefte er de viktigste resultatene fra undersøkelsene i studien Barn og ungdoms organiserte friluftsliv fra 2022 løftet frem og gir et bilde av barnas lek og friluftsliv i organiserte former. Tidligere var nærmiljøet en viktig uformell møteplass for barn og unge. Studier viser at møteplassene er i endring. Barn oppsøker natur- og grøntområder sjeldent, og den frie leken i nærmiljøet har blitt sjeldnere de siste tiårene (Skår m.fl. 2014). Slik har det organiserte friluftslivet blitt stadig viktigere for mulighetene barn og unge har til å oppleve og erfare natur og nærmiljø.

Foreldreundersøkelsen har avdekket bekymringsfulle utviklingstrekk ved barn og unge sin bruk av nærmiljøet gjennom koronaperioden. Siden organiserte aktiviteter stengte ned i perioder, ble det for en del grupper av barn dårligere muligheter for å leke og å være ute i nærmiljøet. Dette gjaldt spesielt barn og ungdom eldre enn 12 år. Resultatene fra disse undersøkelsene har etterlatt seg nye kunnskapshull som bør følges opp med videre forskning.

Det organiserte friluftslivet blir stadig viktigere for mulighetene barn og unge har til å oppleve og erfare natur og nærmiljø. Det må et krafttak til for å styrke dette for fremtiden.

Det trengs mer forskning for å forstå de mekanismene som medfører redusert utelek hos barn og unge, slik at det er mulig å snu de negative trendene med målretta tiltak.

Referanser

- Broch, T. B. 2018. Equilibrium Poems: An ethnographic study on how experiences in and with Norwegian friluftsliv challenge and nurture youths' emotion work in everyday life. (PhD). Norges Idrettshøgskole, Oslo.
- Broch, T. B. 2020. Urbant ungdomsliv, natur og følelser. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Gundersen, V., Skår, M., O'Brien, L., Wold, L.C. & Follo, G. 2016. Children and nearby nature: A nationwide parental survey from Norway. *Urban Forestry and Urban Greening* 17: 116–125.
- Skår, M. & Krogh, E. 2009. Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children's Geographies* 7: 339-354.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G., Pareliusson, I., Stordahl, G. & Tordsson, B. 2014. Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur. - Temahefte 54. 21 s.
- Skår, M., Wold, L.C., Gundersen, V. & O'Brien, L. 2016a. Why do children not play in nearby nature? Results from a Norwegian survey. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning* 16: 239-255.
- Skår, M., Gundersen, V. & O'Brien, L. 2016b. How to engage children with nature: Why not just let them play? *Children's Geographies* 14: 527-540.
- Skår, M., Follo, G., Gundersen, V., Ingebrigtsen, K., Stordal, G., Tordsson, B. & Wold, L.C. 2016c. Barns lek i natur – i spennet mellom selvutfoldelse til kontroll. *BARN* 2: 39-56.
- Venter, Z. S., Barton, D., Gundersen, V., Figari, H. & Nowell, M. 2021. Back to nature: Norwegians sustain increased recreational use of urban green space months after the COVID-19 outbreak. *Landscape and Urban Planning*.
- Venter, Z. S., Barton, D., Gundersen, V., Figari, H. & Nowell, M. 2020. Urban nature in a time of crisis: recreational use of green space increases during the COVID-19 outbreak in Oslo, Norway. *Environmental Research Letters*.
- Wold, L. C., Skår, M. & Gundersen, V. 2016. «Innendørs blir fantasien innestengt»: Om nærnaturens betydninger i barns hverdagsliv. *Tidsskriftet Utmark* nr 1-2016.
- Wold, L.C., Skår, M. & Øian, H. 2020. Barn og unges friluftsliv. NINA Rapport 1801.
- Wold, L.C., Broch, T.B., Vistad, O.I., Selvaag, S.K., Gundersen, V. & Øian, H. 2022. Barn og unges organiserte friluftsliv. Hva fremmer gode opplevelser og varig deltagelse? NINA Rapport 2084. Norsk institutt for naturforskning

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er NINAs ordinære rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på engelsk, som NINA Report.

NINA Temahefte

Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelser til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. Heftene har vanligvis en populærvitenskapelig form med vekt på illustrasjoner. NINA Temahefte kan også utgis på engelsk, som NINA Special Report.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler og i populærfaglige bøker og tidsskrifter.

www.nina.no

87

NINA Temahefte

ISSN 2535-6526
ISBN 978-82-426-4944-7

Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovedkontor

Postadresse: Postboks 5685 Torgarden, NO-7485 Trondheim

Besøks/leveringsadresse: Høgskoleringen 9, 7034 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00

E-post: firmapost@nina.no

Organisasjonsnummer 9500 37 687

<http://www.nina.no>

Samarbeid og kunnskap for framtidens miljøløsninger